

УДК: 130.122:504

В.І. Куценко, О.В. Гаращук

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ - ШЛЯХ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ВИСОКОЇ ЯКОСТІ ЖИТТЯ

Розкривається сутність та значення сталого розвитку для забезпечення зростання, добробуту населення, основні складові сталого розвитку та роль соціальної сфери у його забезпеченні.

The essence and importance of sustainable development to ensure growth, welfare, basic components of sustainable development and the role of social services in its software.

Ключові слова: сталий розвиток, соціалізація, економіка, якість життя.

Стратегічним завданням, що стоїть перед Україною, нині є забезпечення динамічного соціально-економічного зростання за рахунок активного застосування в економіці науково-технічного потенціалу, оновлення основних засобів, зростання ефективності виробництва.

На сучасному етапі науково-технічного прогресу відбувається якісне піднесення в розвитку соціальної сфери, зумовлене технологічним переозброєнням на базі високих інформаційних технологій.

Забезпечення в Україні стійкого розвитку залежить від формування економіки, в якій знання та інновації відіграють вирішальну роль. Перехід до такої економіки передбачає перетворення всього господарського механізму від реформування системи державного регулювання та правового забезпечення діяльності, впровадження нових форм і методів управління підприємствами, встановлення особливого типу господарювання між суб'єктами, створення нових організаційних структур, забезпечують включення науки у виробництво, до оновлення соціальних процесів у суспільстві.

Питанням сталого розвитку присвячені роботи А.М. Авреніна, Г.А. Ахінова, В.М. Акулова, О.Г. Білоруса, Р.Й. Куницького та ін., однак у них недостатня увага приділена необхідності соціалізації економіки у забезпеченні сталого розвитку [4; 8].

Мета статті – обґрунтування соціалізації економіки для забезпечення сталого розвитку.

Більшість країн активно впроваджує в усі сфери економічної діяльності інноваційні технології. Серед останніх напрямів інноваційної діяльності виділяються наступні:

- допомога всім підприємцям і організаціям, які займаються реалізацією повноцінного інноваційного циклу для досягнення технологічного лідерства (так званий технологічний підхід);

- підтримка лише «точок росту», тобто досягнення певних успіхів у науково-технічних розробках і здатних стати локомотивами росту, спонукаючи до розвитку суміжних виробництв і видів економічної діяльності та здатних представляти країну на міжнародних ринках;

- придбання патентів і технологій з метою їх подальшого самостійного вдосконалення та використання;

– підтримка іноземної та високотехнологічної експансії та інтеграції в транснаціональні компанії з метою копіювання передових технологій та підвищення кваліфікації людських ресурсів, зокрема, її економічної частини [8, с. 3].

Зрозуміло, що важливим джерелом інновації, одним із основних джерел інноваційного розвитку є освіта в цілому і вища, зокрема. Остання сприяє генерації знань та інноваційному розвитку. До речі, освітня сфера й сприяє створенню сприятливого середовища для соціально-економічного розвитку. Практика свідчить, що неграмотна людина приречена на більш складне життя, на більш складний життєвий шлях. І її рішення в багатьох сферах суспільного життя нерідко стають помилковими. Економіка може бути прихильною до людей або ні. Недостача економічних знань у суспільстві є однією з причин низького життєвого рівня населення. Освітній процес є складовою інноваційної системи, що проявляється у:

- виробництві нових знань у рамках науково-дослідницької діяльності;
- передачі знань через освіту і розвиток людських ресурсів;
- розвитку неперервної освіти (навчання протягом усього життя);
- вкладі освіти у соціально-економічний розвиток країни;
- встановленні партнерських зв'язків з іншими вищими навчальними закладами та зацікавленими учасниками інноваційного процесу;
- сприянні розвитку інновацій як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні.

Освітні заклади, зокрема вищі навчальні заклади, формують свого роду каркас інноваційної діяльності. І це відбувається як через підготовку і перепідготовку відповідних кадрів, так і через створення нових продуктів, нових технологій. Сьогодні практично в усіх навчальних закладах мультимедійне обладнання стає все більш необхідним. Важливим елементом навчального процесу стає інтерактивна дошка. Це практично великий сенсорний комп'ютерний екран, розрахований на взаємодію з комп'ютерами, яку забезпечують драйвери і дозволяють працювати з будь-яким комп'ютерним софтом. Останні дозволяють «прикрашати» виступ і запам'ятовувати скріншоти екранів у вигляді послідовності картинок.

Інформаційно-комунікаційні технології дозволяють реалізовувати принаймні дві важливі функції: надавати користувачу широку й оперативну інформацію; забезпечити споживачу інформацію широкі можливості для комунікації та спілкування.

Соціалізація економіки, з одного боку, потребує зміцнення інфраструктури, що сприяє розширенню обсягів послуг, а з іншого – створенню умов, стимулюючих розширення коло споживачів послуг, у тому числі інформаційних технологій.

На сучасному етапі науково-технічної революції відбувається якісний стрибок у соціальному розвитку, пов'язаний із технічним і технологічним переозброєнням соціальної сфери на базі високих технологій. Модернізуються всі ланки соціальної сфери. І тут особливу роль відіграють, Інтернет-технології. Швидко впроваджуються електронні системи, Інтернет-магазини тощо. Інтернет, з допомогою якого населення набуває практичних знань і навичок, дає можливість нетрадиційно спілкуватись. В умовах поширення інформаційно-комунікаційних технологій за рахунок різноманіття технологічних ресурсів і різних інформаційно-комунікаційних послуг будь-який користувач може підібрати собі оптимальний формат життя в електронному світі.

Інформаційно-комунікаційні технології все більш відчутний вплив мають на формування людського та інтелектуального капіталу, духовного світу людини в цілому. Однак для забезпечення цього навчальні заклади мають володіти відповідним кадровим і ресурсним потенціалом. Інфраструктура, що забезпечує інноваційний розвиток, – це, окрім приміщень, бізнес-інкубатори, інноваційні центри, науково-технологічні парки, лабораторії новітніх технологій, тощо. До складу інфраструктури, як зазначено вище, входять такі підрозділи, що сприяють розробці нових видів науково-технічної продукції та комерціалізації результатів наукових досліджень; розробці, модифікації та поліпшенню нових технологій на базі комерціалізації наукових знань, відкриттів, винаходів і передачі цих знань у реальну та спеціальну економіку.

Особливо важливим і поширеним елементом інноваційної складової вищих навчальних закладів є бізнес-інкубатори, технопарки, основною метою діяльності яких є створення сприятливих умов для розвитку науково-технічної діяльності. Як свідчить і вітчизняний, і зарубіжний досвід, бізнес-інкубатори швидко окуповуються. Позитивним є і те, що до роботи в бізнес-інкубаторах часто залучається молодь (студенти). Тут вона здобуває певні практичні навички. Цим самим бізнес-інкубатори відіграють важливу роль у забезпеченні підвищення якості підготовки кадрів. У бізнес-інкубаторах створюються умови для залучення в науково-виробничу сферу навчального закладу висококваліфікованих кадрів, залучення студентів, аспірантів, молодих науковців у цілому в інноваційну діяльність. А це шлях до підвищення якості послуг, що є рушійною силою розвитку соціальної сфери.

У країнах, які досягли суттєвих зрушень у розвитку економіки, її сталою розвитку, інноваційна діяльність зосереджена в основному в університетах. Показовими у цьому плані є США (табл. 1).

Таблиця 1

Показники ефективності ВНЗ США

ВНЗ	Витрати на науково-дослідницьку діяльність, млн. дол.	Доходи від науково-дослідницької діяльності, млн. дол.
Нью-Йоркський університет	157,0	210,0
Уейк-Форестський університет	60,5	146,3
Стівенсовський технологічний інститут	4,56	28,0
Університет Огайо	3,26	24,0
Університет Міннесоти	56,0	594,0

Джерело: [9].

Дані табл. 1 свідчать, що багато університетів є не лише великими освітніми й науковими, але й інноваційними центрами.

В Україні ж, на жаль, інноваційні структури вищих навчальних закладів ще недостатньо інтегровані в науково-освітні комплекси. В результаті цього не досягається завершення повного циклу науково-дослідних робіт, пов'язаного з перетворенням результатів фундаментальних і прикладних наукових досліджень у нововведення.

Подоланню цього недоліку має сприяти: подальше зміцнення інфраструктури та кадрового потенціалу вищих навчальних закладів; встановлення тісних контактів вищих навчальних закладів із промисловими підприємствами; посилення фінансової підтримки вищих навчальних закладів для їх інноваційної діяльності; забезпечення регулювання та координування процесу формування інноваційної інфраструктури при вищих навчальних закладах тощо.

У забезпеченні, збереженні сталого розвитку важливе значення має дотримання здорового способу життя, тобто заходів, направлених на: збереження, зміцнення та відновлення здоров'я населення. Здоровий спосіб життя включає: раціональне харчування; адекватну рухливу активність; загартування; позитивну поведінку у відношенні психічного здоров'я; догляд за тілом та одягом; підтримку гігієнічних умов побуту; дотримання раціонального режиму праці та відпочинку; утримуваність від паління, зловживання алкогольними напоями та лікарськими засобами; невживання наркотиків; позитивну екологічну поведінку, тощо.

Дотримання цих складових здорового способу життя дозволить кожній людині успішно виконувати свої функції – працівника, сім'янина, громадянина. Формуванню здорового способу життя сприяє вся соціальна сфера, всі її ланки. Проте особливо велика роль відводиться системі охорони здоров'я. Остання – це соціальний інститут, діяльність якого направлена на збереження здоров'я як окремо взятої людини, так і усього суспільства. Адже отримання необхідних послуг і сьогодні розглядається як одне з соціальних прав людини, оскільки медична послуга, як і медична допомога, направлена на задоволення першочергових потреб людини, пов'язаних із підтриманням здоров'я, звільненням людини від болю та попередженням захворюваності.

Водночас упровадження здорового способу життя позитивно впливає й на систему охорони здоров'я. Так, масове впровадження здорового способу життя ще в 70-х роках минулого сторіччя у США, Канаді, Японії, Фінляндії, Німеччині дозволило їм суттєво знизити смертність від серцево-судинної патології, майже на 40% [6, с. 293]. На забезпечення здорового способу життя мають вплив економічні, соціальні, політичні, екологічні, інформаційні та інші чинники.

Сьогодні Україна по важливих показниках, що характеризують стан здоров'я населення, поступається багатьом країнам світу. Для нашої країни однією з найгостріших проблем у цьому плані є скорочення населення (рис. 1).

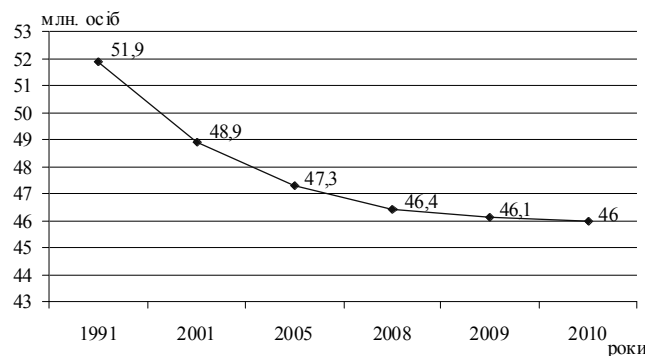

Рис. 1. Динаміка чисельності наявного населення України, млн. осіб

Як видно із рис. 1, в Україні проглядається чітка тенденція зменшення чисельності населення. Досить високою залишається смертність у нашій державі, не дивлячись на деяке зменшення коефіцієнта смертності (рис. 2).

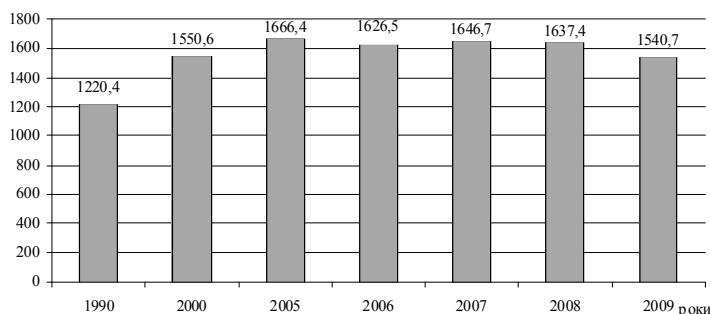

Рис. 2. Динаміка смертності (кількість осіб на 100 тис. постійного населення України)

Такий стан зумовлений перш за все невідпрацьованістю заходів щодо збереження здоров'я населення, нестабільністю соціальної політики в сфері охорони здоров'я, низьким життєвим рівнем населення, поширенням шкідливих звичок серед населення; нездоровим способом життя, якого, на жаль, дотримується значна частина населення, безвідповідальним ставленням до свого здоров'я більшості населення, економічна ситуація в країні в цілому.

Як відомо, Всесвітня організація охорони здоров'я на цю сферу економічної діяльності виділяє не менше 5% ВВП, а наша держава виділяє на ці цілі значно менше (рис. 3).

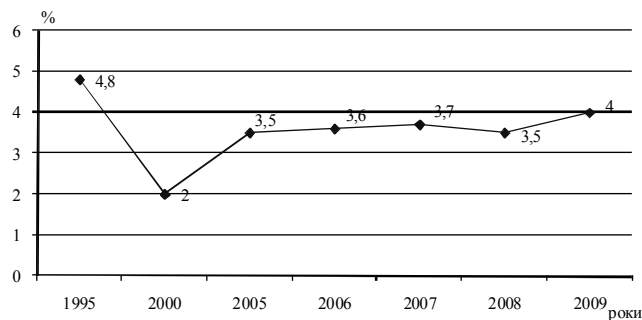

Рисунок 3. Видатки зведеного бюджету на охорону здоров'я у % до ВВП України

Скажімо, у країнах Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) протягом останніх 15 років темпи росту виділених фінансів на розвиток охорони здоров'я випереджають темпи зростання ВВП. Частка бюджетних витрат на охорону здоров'я у цих країнах складає 73%. У країнах Європейського Союзу, зокрема, у Німеччині на охорону здоров'я виділяється 10,7%, у Франції – 10,5, у Бельгії – 10,1, у Греції і Португалії – по 8,1%. Лідером за обсягом фінансування охорони здоров'я є США, де на цю сферу виділяється 15,3% ВВП.

В Україні ж більша частина витрат на охорону здоров'я покладається на плечі громадян. А тому значна частина населення вимушена відмовлятися від різних видів медичних послуг і лікарських засобів або замінює їх на більш дешеві і, зрозуміло, менш ефективні. Іншими словами, недостатнє фінансування системи охорони здоров'я в Україні зумовлює: низьку якість медичного обслуговування; несприятливі умови роботи лікаря; низьку мотивацію праці медичних працівників; погіршення стану здоров'я.

Водночас спостерігається значне постаріння населення. Україна є одним із лідерів за величиною розриву між тривалістю життя жінок і чоловіків (табл. 2).

Таблиця 2

Середня тривалість життя за роками обстеження, років

Роки	Усього	у тому числі		Різниця ч/ж (–)
		чоловіки	жінки	
1991–1992	69,3	64,2	74,2	-10,0
2000–2001	68,3	62,8	74,1	-11,3
2005–2006	68,1	62,4	74,1	-11,7
2008–2009	69,3	63,8	74,9	-11,1

Джерело: [7, с. 350].

Як видно із даних табл. 2, різниця у величині тривалості життя чоловіків і жінок є соціально небезпечною. Несприятлива ситуація з тривалістю життя визначається перш за все високим рівнем серцево-судинних захворювань, зокрема, серед чоловіків працездатного віку. Хвороби системи кровообігу є основною причиною смертності, на які припадає 65,2% усіх випадків смертностей. Цей показник є одним з найвищих у Європі. Значний вплив як на здоров'я нації, так і на національну економіку мають хронічні захворювання.

Трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, погіршують якість життя, зумовлюють зростання бідності, погіршують стан фізичного та психічного здоров'я. Низький соціально-економічний статус громадян зумовлює зменшення доступу до якісної медичної послуги.

Руйнівних процесів зазнала і сама система охорони здоров'я, особливо її профілактична складова. Головною причиною цього є:

- зниження уваги до питань зміцнення здоров'я населення і профілактики захворювань;
- відсутність пріоритетного напрямку щодо оздоровлення населення;
- зростання запущених випадків хвороб через низьку виявленість хвороб на ранніх стадіях.

На жаль, ці негативні моменти мають місце і нині. Серед основних причин цього: недостатня кількість висококваліфікованих працівників сфери охорони здоров'я; низький рівень оплати їх праці; наявність у медичних закладах застарілого медичного обладнання.

- Розв'язання цих проблем потребує:
- модернізації системи підготовки кадрів, зокрема, для первинної ланки охорони здоров'я;
  - підвищення рівня оплати праці медичних працівників;
  - зміцнення матеріально-технічної бази поліклінік, фельдшерсько-акушерських пунктів, служби швидкої допомоги;
  - підвищення якості надання медичних послуг;
  - зміщення акценту медичної допомоги зі стаціонарної на амбулаторську ланку.

Це має привести до покращення основних індикаторів, за якими оцінюється рівень роботи системи охорони здоров'я, зокрема, до скорочення показників смертності, захворюваності, зростання народжуваності. Водночас цьому має й сприяти активне використання лікарями, середнім медичним персоналом сучасних методів діагностики та лікування. На сьогоднішній день значна частина лікарів використовує сучасні методи, надає населенню високотехнологічну медичну допомогу. Проте частина медичних працівників не знає про існування подібних технологій. А вже до цього часу основна частина медичних закладів має високий рівень зношеності основних засобів, що, безперечно, негативно позначається й на результатах лікування населення. У багатьох лікарнях, поліклініках використовується обладнання ще з радянських часів, яке морально і фізично застаріло, вже давно вичерпало свій термін. Останнім часом, на жаль, спостерігається і відмирання медичних бібліотек у лікарняних закладах. Звичайно, що потрібне поліпшення якості кадрового потенціалу системи охорони здоров'я. І цьому має сприяти розвиток освіти.

Зрозуміло, що в сучасних умовах до працівника будь-якої сфери ставляться нові вимоги. Вдосконалення сучасного виробництва вимагає покращення підготовки кадрів, їх професійної діяльності. Це стосується не лише виробничого персоналу, адміністративного чи управлінського, але й усієї сукупності робочої сили суспільства.

Витрати на формування знань є реальними продуктивними інвестиціями. Продуктивне використання освіченої людини забезпечує отримання більш високих доходів у майбутньому. Людський фактор сучасного суспільства виражає соціально-економічну форму цінностей фізичної та інтелектуальної природи, накопичених і використовуваних в економіці з метою отримання прибутку.

Світова практика свідчить, що чим вищим є освітній рівень працівників, тим вищою є і їх творча активність. Тому в розвинених країнах велика увага приділяється підвищенню коефіцієнта інтелектуалізації населення (число студентів на 10 тис. населення). В Україні цей показник є досить високим (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка чисельності студентів ВНЗ на 10 тис. населення

	1995/96	2000/01	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
Всього	300	392	578	597	606	599	566	544
у т. ч. держ. і комун.	286	359	493	506	513	509	488	477
приватних	14	33	84	91	93	90	77	68
ВНЗ III-IV р. а.	180	285	470	—	—	512	488	468

Джерело: [5, с. 8-11].

Сьогодні Україна за коефіцієнтом інтелектуалізації населення наздогнала США, де кількість студентів на 10 тис. населення складає 500 осіб, і більше ніж удвічі перевищених показник Росії. При цьому слід зазначити, що темпи зростання чисельності студентів не адекватні показникам зростання чисельності професорсько-викладацького складу, зокрема докторів і кандидатів наук. Він стабілізувався на 47% у вищих навчальних закладах I-IV р. а. і 57% – у ВНЗ III-IV р. а., що недостатньо для якісного забезпечення процесу навчання. Одним із наслідків такого стану є ризик розпаду наукових шкіл, скорочення можливостей підтримки напрямів світового рівня. Все це дає підставу стверджувати, що сучасна система освіти не може розглядатись як достатня та ефективна для відтворення інтелектуальних ресурсів країни.

Останнім часом рівень розвитку країни оцінюють за індексом людського розвитку (від 0 до 1), що розраховується для всіх країн-членів ООН на основі наступних показників: очікувана тривалість життя; рівень освіти дорослого населення; валовий внутрішній продукт на душу населення.

За цим показником виділяються наступні групи:

– країни, у яких цей показник нижче 0,73, до цієї групи відносяться Україна, Молдова, Грузія, Вірменія, Азербайджан, Туреччина;

– другу групу складають країни, в яких індекс людського розвитку коливається від 0,73 до 0,80, до неї входять Росія, Угорщина, Болгарія, Румунія, частково територія колишньої Югославії;

– до третьої групи відносяться Польща, Чехія, Словенія, Греція, Кіпр, Португалія. Індекс людського розвитку в них коливається в межах 0,80 -0,87.

– всі інші країни Європи індекс людського розвитку мають 0,87 і вище.

Із вищенаведених даних видно, що наша держава відноситься до тих, де індекс людського розвитку є найнижчим. А тому підвищенню і цього показника, і забезпеченню зростання добробуту населення, що є ознакою сталого розвитку має сприяти подальша соціалізація економіки України.

Сталий розвиток, як свідчить досвід високо розвинутих країн, орієнтує економіку на інноваційну складову. Сталий розвиток на інноваційній основі – це не лише висока ефективність виробництва, але і висока якість життя, здоров'я громадян, їх екологічна та правова безпека. На розвиток економіки, її ефективність впливає багато чинників. У сучасних умовах особливо великий вплив мають соціальні чинники, на які покладається велика надія щодо забезпечення конкурентоспроможності.

1. *Байдєнко В.И.* Болонский процесс: структурная реформа высшего образования /В.И. Байдєнко. – М.: Изд-во: Европа, 2003. – 240 с.; 2. *Бак Д.* Закон о двухуровневой системе образования может привести к кардинальным изменениям на рынке труда [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.polit.ru/science/2007/10/11/dok.html>; 3. *Бурцев О.* Болонский процесс: катастрофа или панацея /О. Бурцев // Московский комсомолец. – 2007. – 8 окт.; 4. *Николаев А.В.* О человеческом факторе в современном воспроизводстве / А.В. Николаев // Вестник РГГУ. – 2009. – №3. – С. 128; 5. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2010/11 навчального року: [стат. бюл.]. – К.: Державний комітет статистики України, 2011. – С. 8–11; 6. Социология медицины // Вестник РГГУ. – М.: 2009. – №2. – С. 293. 7. Статистичний щорічник України за 2009 рік:

[стат. зб.]. – К.: Державне підприємство «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. – С. 350; 8. *Шевченко И.В.* Роль инновационной системы вуза в модернизации экономики региона / И.В. Шевченко, Л.А. Воронина, Е.Н. Александрова // Региональная экономика: теория и практика. – 2011. – №1(184). – С. 3; 9. *Farrel M.* Universities that turn research into revenue. URL: [www. Forbes.com](http://www.Forbes.com).